

Parochiekerk Onze Lieve Vrouw Nederbeerstraat 1 Beert (Pepingen) (prov. Vlaams-Brabant)

Beheersplan Onroerend Erfgoed

Opdrachtgever

Kerkraad
Sint-Augustinus Beert
Vz. Wim Vereeken
Johan Demaegstraat 19
B-1673 Beert (Pepingen)

Opdrachthouder

Johan Grootaers erfgoedexpertise
Fonteinstraat 38
3050 Oud-Heverlee

Johan Grootaers
ERFGOEDEXPERTISE

Auteur(s): Johan Grootaers & Walter Sevenants
Titel: Beheersplan Onroerend Erfgoed. Parochiekerk Onze Lieve Vrouw
Nederbeerstraat 1 Beert (Pepingen) (prov. Vlaams-Brabant)
Rapport: TR2020-001

Wettelijk depot: D/2020/13.954/001

Afbeelding titelblad: Archief Leerbeek Prentbriefkaart 1941

In samenwerking met: Walter Sevenants (Triharch onderzoek & advies)
Carola Van den Wijngaert CV (glas-in-loodramen)
David Lagrou (GSL – petrografisch onderzoek)

© 2022 Johan Grootaers Erfgoedexpertise comm.v.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijk toestemming van Triharch bvba. Triharch aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

1	Identificatie	4
1.1	Afbakening.....	4
1.2	Beschermde objecten/sites	9
1.2.1	Beschermd onroerend erfgoed	10
1.2.2	Vastgestelde inventarissen	11
1.2.3	Erfgoedlandschappen.....	11
1.2.4	UNESCO-Werelderfgoed	11
1.3	Eigendomspositie	11
2	Historische nota	11
2.1	Historische evolutie	11
2.2	Iconografische & cartografische bronnen	13
3	Inventarisatie huidige toestand	13
3.1	Exterieur (FS001 –FS003).....	13
3.1.1	Westertoren (FS004 – FS029)	13
3.1.2	Schip (FS030-FS037, FS058-FS064).....	14
3.1.3	Hoogkoor (FS046 – FS52)	14
3.1.4	Sacristie (FS038 – FS045).....	14
3.1.5	Bergplaats (FS052 - FS057).....	15
3.2	Interieur.....	15
3.2.1	Algemeen	15
3.2.2	Schip	15
3.2.3	Hoogkoor (FS091-FS093).....	17
3.2.4	Portaal	18
3.2.5	Sacristie (FS187)	18
3.2.6	Toren doopkapel	18
3.2.7	Toren blaasbalgkamer (FS133).....	18
3.2.8	Toren traptoren (FS142).....	18
3.2.9	Toren orgelkamer (FS156).....	19
3.2.10	Toren machineriekamer (FS161).....	19
3.2.11	Toren klokkenkamer (FS170)	19
3.2.12	Toren torengebinte (FS182)	19
3.2.13	Schip dakgebinte (FS114)	19
3.3	Cultuurgoederen.....	19
4	Beschrijving van de erfgoedwaarden.....	20
4.1	Erfgoedwaarden in het beschermingsbesluit.....	20
4.1.1	Historische waarde.....	20
4.1.2	Oudheidkundige (architectuur-historische) waarde.....	20
4.1.3	Artistieke waarde	21
5	Beheersvisie en doelstellingen.....	21
6	Maatregelen (zie bijlage 9.7).....	23
7	Opvolging & evaluatie	23
8	Bijlage	24

1 Identificatie

1.1 Afbakening

Het onroerend goed waarvoor dit beheersplan werd opgemaakt betreft de Sint-Augustinuskerk van Beert (Pepingen).

Het beoogd gebied van dit beheersplan valt samen met de perimeter van het beschermd monument "Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw".¹

Adres: Nederbeerstraat 1
B-1673 Beert (Pepingen)

Kadaster: Pepingen 3de afdeling Beert sectie A nr 357A

Figuur 1. Kadastrale ligging van het beschermd goed met aanduiding van het beoogd gebied (blauwe polygoon). (Bron: www.geopunt.be)

In functie van dit beheersplan werden de onderdelen van het beoogd gebied, zowel exterieur (gevels en daken) als interieur (vertrekken), eenduidig benoemd en genummerd.² De gevels hebben een oplopend Romeins cijfer (I, II, ...) en de dakvlakken een hoofdletter (A, B, ...).

De vertrekken werden benoemd en genummerd per bouwlaag (-1, 0, 1, ...) en per vertrek binnen de bouwlaag (-1.1, -1.2, ...). Hierbij werd getracht om zoveel mogelijk dezelfde vertreknummer(s) toe te kennen aan boven elkaar gelegen vertrekken.

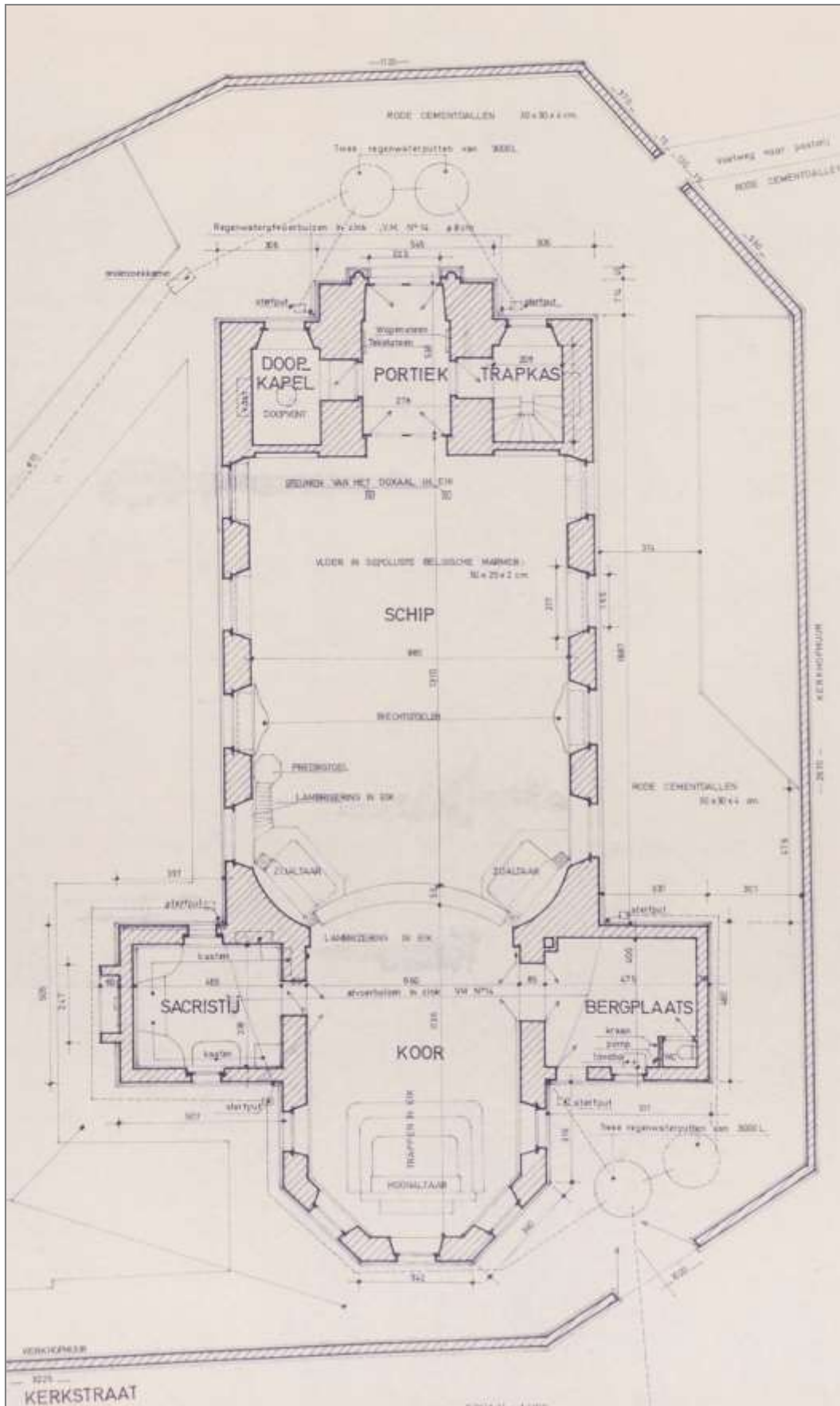
¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/948> - Bijlage 9.1

² Zie Bijlage 9.2

Beheersplan Onroerend Erfgoed
Parochiekerk Onze Lieve Vrouw Nederbeerstraat 1 Beert (Pepingen) (prov. Vlaams-Brabant)

G01 Kerk	Exterieur (gevels & daken)		Interieur (vertrekken)		
	Code	Naam	Code	Naam	Opmerking
Westertoren	Ia	noordgevel	0.8	westportaal	
	Ib	oostgevel	0.1	portaal	
	Ic	zuidgevel	0.2 & 1.2	traptoren	niv. 0, +1 en +2
	Id	westgevel	0.3	doopkapel	
	A1	noorddak	1.1a	orgelkamer	= doksaal
	A2	oostdak	1.1b	orgeltribune	
	A3	zuiddak	1.3	blaasbalgkamer	
	A4	westdak	2.1	Machineriekamer	
			3.1	klokkkamer	
			4.1	torengibinte	
Schip	IIa	noordgevel	0.4	schip	
	IIb	oostgevel	2.4	schipzolder	
	IIc	zuidgevel			
	IId	zuidwestgevel			
	IIe	noordwestgevel			
	B1	noorddak			
	B2	zuiddak			
Sacristie	IIIa	oostgevel	0.7	sacristie	
	IIIb	zuidgevel	1.7	sacristiezolder?	
	IIIc	westgevel			
	C1	noorddak			
	C2	oostdak			
	C3	westdak			
Hoogkoor	IVa	noordgevel	0.6	koor	
	IVb	noordoostgevel	1.6	koorzolder?	niet bezocht
	IVc	oostgevel			
	IVd	zuidoostgevel			
	IVe	zuidgevel			
	D1	noorddak			
	D2	noordoostdak			
	D3	oostdak			
	D4	zuidoostdak			
	D5	zuiddak			
Bergplaats	Va	noordgevel	-1.5	kelder	
	Vb	oostgevel	0.5	berging	
	Vc	westgevel	1.5	bergplaatszolder	
	E1	noorddak			
	E2	oostdak			
	E3	westdak			

Figuur 2. Onderverdeling van het beoogd gebied met nummering van de gevels en daken (exterieur) en de vertrekken (interieur).

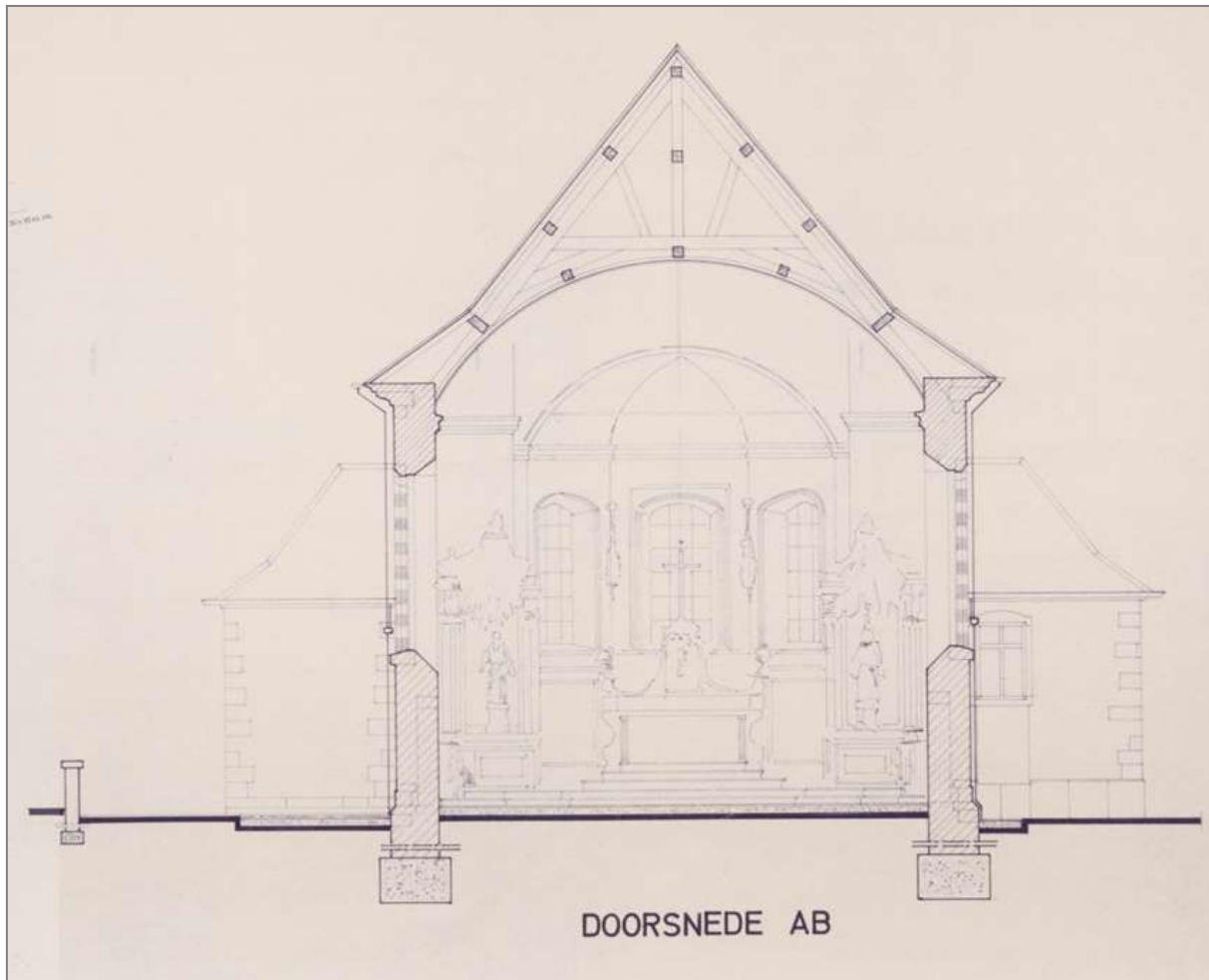
Figuur 3. Grondplan van de St-Augustinuskerk van Beert. (Architect Victor Soens 1959-1960)

Figuur 4. Zuidzijde van de St-Augustinuskerk van Beert. (Architect Victor Soens 1959-1960)

Figuur 5. Westzijde van de St-Augustinuskerk van Beert. (Architect Victor Soens 1959-1960)

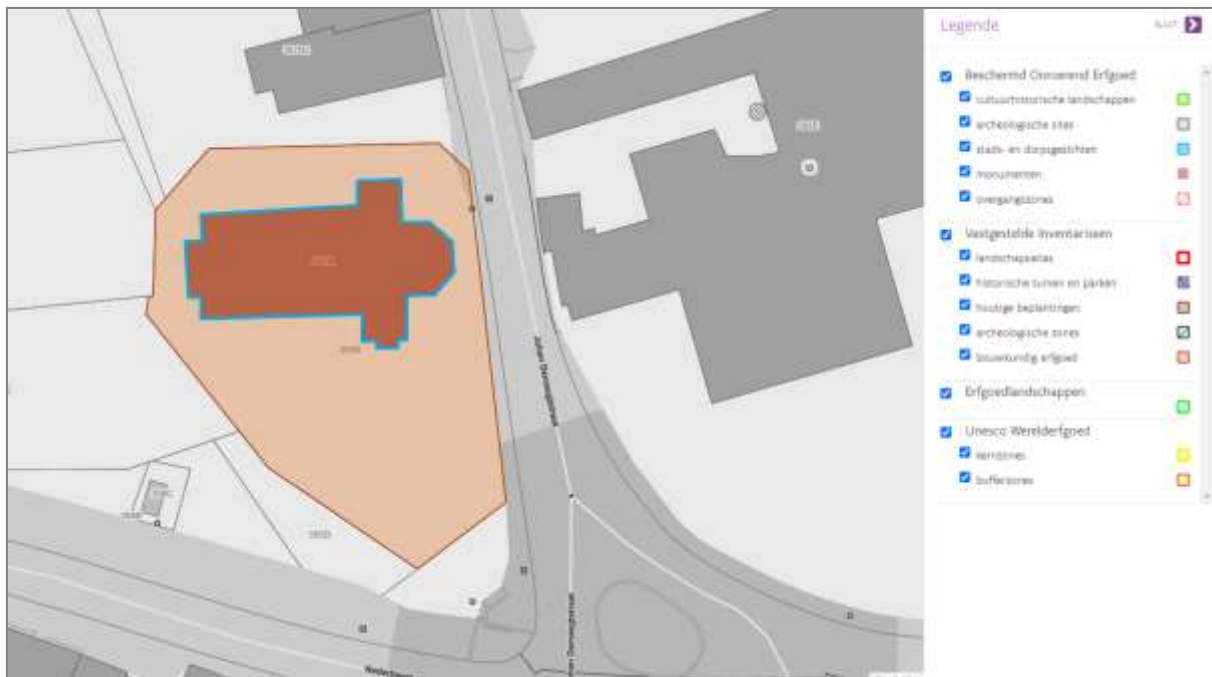

Figuur 6. Doorsnede van de St-Agustinuskerk van Beert. (Architect Victor Soens 1959-1960)

1.2 Beschermd objecten/sites³

Het beoogd gebied maakt deel uit van volgende aanduidingsobjecten en/of volgende aanduidingsobjecten liggen binnen het beoogd gebied van dit beheersplan.

³Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw met kerkhof [online]
<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/40358> (Geraadpleegd op 28-01-2021)

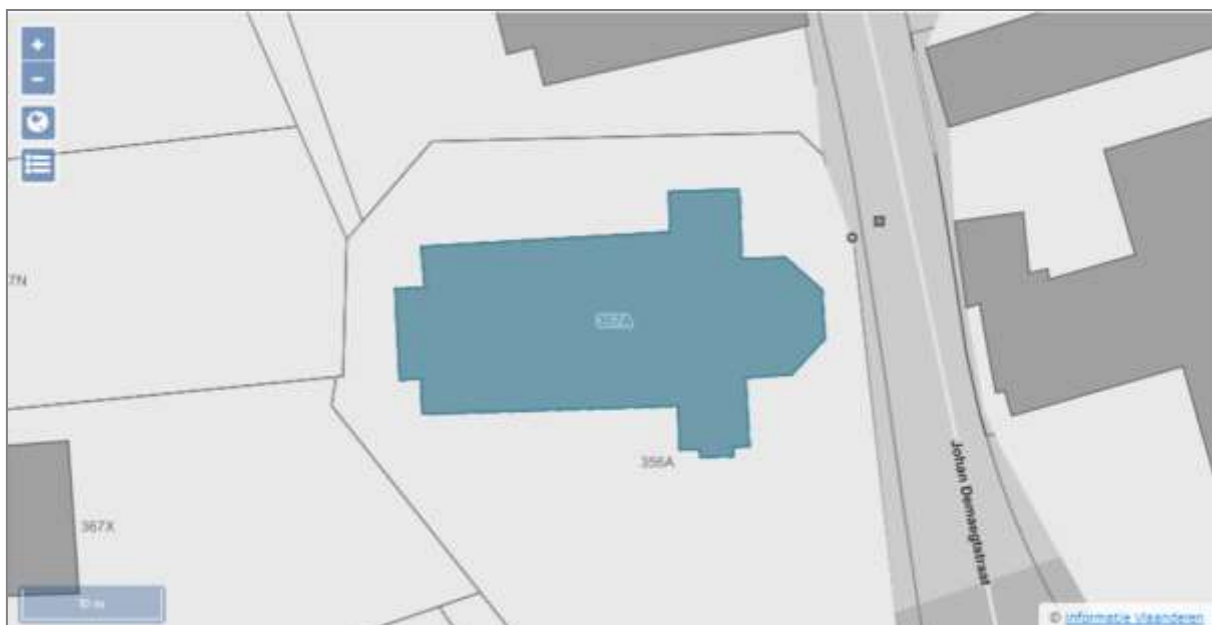
Figuur 7. Ligging van het beoogd gebied (blauwe polygoon) in relatie tot de aanduidingsobjecten onroerend erfgoed in de omgeving van het beoogd gebied.
(Bron: geo.onroenderfgoed.be)

1.2.1 Beschermd onroerend erfgoed

Beschermd monument "Parochiekerk Onze Lieve Vrouw"⁴

Adres: Nederbeertstraat zonder nummer (Pepingen)

Bescherming van 25-06-1943 tot heden.

Figuur 8. Aanduiding van het beschermd monument "Parochiekerk Onze Lieve Vrouw" (blauwe polygoon).

(Bron: <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/948>)

⁴ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/1199> (geraadpleegd 19/11/2019)

1.2.2 Vastgestelde inventarissen

Vastgesteld bouwkundig erfgoed "Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw"⁵:

Adres: Nederbeertstraat zonder nummer (Pepingen)

Vastgesteld bouwkundig erfgoed van 14-09-2009 tot heden.

Figuur 9. Afbakening van het vastgesteld bouwkundig erfgoed "Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw". (Bron: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/47569>)

1.2.3 Erfgoedlandschappen

Niet van toepassing

1.2.4 UNESCO-Werelderfgoed

Niet van toepassing.

1.3 Eigendomspositie

De kerkraad St-Augustinus van Beert (Pepingen) is zakelijk rechthouder van het beoogd goed.

2 Historische nota

2.1 Historische evolutie⁶

Over de naam van de kerk is enige verwarring. Het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium en de inventaris van het bouwkundig erfgoed van het VIOE geven op dat de kerk is toegewijd aan Onze Lieve Vrouw. De website van de gemeente en van de katholieke kerk in Vlaanderen spreken over de Sint-Augustinusparochie. Mogelijk ligt de

⁵ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/47569> (geraadpleegd 19/11/2019)

⁶ DEBRABANDERE 2010; VANDERGINSTE 2013; archief Leerbeek

verklaring in het feit dat het hoofdaltaar niet is toegewijd aan een bepaalde heilige. De zijaltaren zijn dat wel: het ene aan Onze-Lieve-Vrouw, het andere aan Augustinus van Hippo.

Over de toestand van het kerkgebouw van vóór het midden van de 18de eeuw is weinig informatie beschikbaar. Op de kaart van Villaret (1745-1748) is de kerk afgebeeld in een toestand van vóór de bouw van de huidige kerk in 1758. Ook zijn grafstenen bewaard gebleven die dateren van vóór de bouw in 1758. De toren zou in 1736 door een brand vernield zijn.

Het huidig kerkgebouw werd op initiatief van de priorij van Bellingen ter vervanging van een oudere kerk opgetrokken. De bouw van deze kerk startte in 1758. In de zuidmuur van de kerktoeren zit een gedenksteen die stelt dat het gebouw werd gebouwd in 1784.

De sacristie aan de zuidkant dateert uit de 18de eeuw.

In 1941-1947 werden verschillende werken uitgevoerd, onder meer ten gevolge van de oorlogsschade: herstel glasramen nieuwe glasramen (Colruyt), schilder- en pleisterwerken, schilderen van een kruisweg, plaatsen zinken dakgoten, aanleg voetpaden rond de kerk, versterking van de fundering, installatie elektrische blaasinstallatie van het orgel,

De bergplaats aan de noordzijde is van recentere datum: op een gedenksteen is 1947 aangegeven als bouwjaar. (FS056)

In 1951 werden schilderwerken in de kerk uitgevoerd en aan het hoofdaltaar twee spiegels geplaatst.

Het kerkgebouw en de kerkhofmuur werden in 1959-1960 gerestaureerd: het historische gevelvoegwerk werd vervangen door een kalkcementmortel, op de toren werd het koperen helmdak aangebracht, herstellings- en schilderwerken aan het interieur, een geheel nieuwe kerkvloer werd gelegd in marmer van Rance, ...⁷

In 2003-2004 werden na inspectie door Monumentenwacht werken uitgevoerd: herstellen van de galmborden, vervangen van de duivenwering, afkappen van pleisterwerk, decaperen van een aantal deuren, boenen van een aantal binnendeuren en lambriserings, vast meubilair van de sacristie, schilderen van het buitenschrijnwerk, plaatsen elektriciteitsleidingen, ...⁸

In 2004 werden opnieuw werken aanbesteed en (al dan niet) uitgevoerd: dakwerken, schilderwerken, restauratie glas-in-loodramen, timmerwerken, ...⁹

Het kunstpatrimonium van de kerk werd in 2013 geïnventariseerd door het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur vzw. Zie Bijlage 9.8. Kunstpatrimonium.

In 2016 werd een herstelling uitgevoerd aan de torenspits.¹⁰

⁷ Zie archief Leerbeek: bestek 1958-1960 Grove herstellingen

⁸ Zie archief agentschap Onroerend Erfgoed Leuven; MONUMENTENWACHT 2003

⁹ Zie archief agentschap Onroerend Erfgoed Leuven

¹⁰ Mondelinge informatie kerkraad

In 2018 werd een bouwkundige inspectie uitgevoerd door Monumentenwacht.¹¹

2.2 Iconografische & cartografische bronnen

Zie Bijlage 9.2

3 Inventarisatie huidige toestand¹²

3.1 Exterieur (FS001 –FS003)

Vrijstaande medio 18de-eeuws kerkgebouw met deels ingekapselde westertoren, basilicaal schip, koor en driezijdige koorsluiting. Aan het zuidkoor een sacristie uit de 18de eeuw en aan de noordzijde een bergplaats uit 1949.

Homogeen 18de-eeuws bouwconcept zonder wezenlijke verbouwingen of transformaties. Omringend kerkhof aan de zuidzijde met bakstenen ommuring.

Baksteenbouw (handvormsteen 22x9x4,5 kruisverband) met toepassing van Henegouwse karboonkalksteen voor wat betreft het westportaal, de sokkels, de vensteromlijstingen en de hoekkettingen.

In 1959-1960 werd al het historische gevelvoegwerk vervangen door een kalkcementmortel.

3.1.1 Westertoren (FS004 – FS029)

Westertoren op vierkante plattegrond, grotendeels geïncorporeerd in de middenbeuk. De toren is bekroond met een zogenaamd helmdak in koper, gerealiseerd tijdens de restauratie in 1959-1960.

Westportaal

Laatbarok hoofdportaal in Henegouwse karboonkalksteen volgens klassiek idioom. Front met paanderboogportaal met imposten en sluitsteen en aan weerszijden een rondzuil met Dorisch kapiteel op postament op tweeledige sokkel.

Frieszone met reeks trigliefen en sobere abacus. Verstel ter hoogte van de zuilen.

Zwaar geprofileerde hardstenen kroonlijst met verstekken ter hoogte van de zuilen.

Portaal afgedekt met natuurleien dakje.

Links en rechts van het portaal hardstenen grafplaat op hardstenen plintband. (FS013, FS016)

De buitendakse hoeken van de torengevels zijn verlevendigd met hoekblokken in blauw hardsteen en een speklaag boven het portaal en onder de daklijst. Onder de dakkroonlijst een reeks van hardstenen voluutvormige klossen.

Blauwe hardsteen met steengroevemerk (FS010).

Vensterdoorbrekingen toren

Westfront doorbroken met groot westvenster met frontonvormige bovenlatei en afgeschuine dagkanten. Overspelende hardstenen dorpel.

Halverwege de toren twee kleine rechthoekige lichtopeningen met vellingkanten.

Bovenaan galmgat met galmborden en uurwerkwijzerplaat.

¹¹ SOMMERFELD & ROEST 2018

¹² De FS-nummers tussen haakjes verwijzen naar de foto's in de fotosurvey

De zuid-, noord- en oostzijden bovenaan doorbroken met rondboog galmgat voorzien van hoekblokken.

Koperen helmdak. Koperen helmdakbekleding 1959-1960. Kruis met haan op peerspits.
De koperen dakbekleding vertoont sporen en lekstrepen van oppervlakte-corrosie.

3.1.2 Schip (FS030-FS037, FS058-FS064)

Basilicale éénbeukige ruimte onder zadeldak.

Aan de westzijde twee steekboogvensters met lekdorpels en met hoekblokken in blauwe hardsteen. Op de hoeken van de schipgevels west toepassing van hardstenen hoekblokken (zgn. speklagen).

Sokkels van de schipgevel in platen Henegouwse karboonkalksteen.

Het gevelmetselwerk uit de 18de eeuw werd in 1959-1960 hervoegd met een grijzige kalkcementmortel (FS066 & FS067).

Petrografisch onderzoek door David Lagrou: zie bijlage 9.4.

Zuid- en noordgevel zelfde configuratie met doorbreking met vier segmentboogvensters met hardstenen lekdorpels, dito sluitsteen en hardstenen hoekblokken met vellingkant.

Ter hoogte van de lekdorpels bevindt zich een doorlopende gevelspeklaag.

Sokkelbereik bestaande uit gebouchardeerde plintplaten waarboven een doorlopende speklaag.

Bovenaan de zijgevels een doorlopende speklaag waarboven hardstenen voluutvormige klossen van de dakkroonlijst (FS034).

Op de hoeken van de zijgevels hardstenen kettingwerk.

Grafplaat noordgevel nr. 1 (FS036)

Grafplaat 1914-1918

'Gemeente Beerth' 'Hulde en Erkentenis aan hare helden'

Grafplaat noordgevel nr. 2 (FS037)

18de-eeuwse grafplaat Walravens

Grafplaat zuidgevel nr. 3 (FS063)

Grafplaat zuidgevel nr.4 (FS064)

3.1.3 Hoogkoor (FS046 – FS052)

Klein hoogkoor met driezijdige sluiting.

Sokkelbereik in regionale veldsteen in zogenaamd wild verband. Sokkel voorzien van een hardstenen vellingkant met hoekblokken.

De koormuren op de hoeken hardstenen kettingverband, bovenaan dito abacuslijst waarboven zelfde klossen als in het schip (FS050).

De koorvensters zijn omgeven met geblokte hardstenen omlijstingen waarbinnen begrepen een segmentboogvenster met vellingkant (FS049).

3.1.4 Sacristie (FS038 – FS045)

Deze sacristie dateert uit de late 18de eeuw.

Hardstenen plaatsokkel.

Zijgevels met hardstenen segmentboogvenster (FS039).

Grafplaat 13. Maart 1726 (FS045)

Onder het westvenster een 18de-eeuwse grafplaat (FS043) met paneel in oren.
Tegen de noordgevel van de sacristie is een laat 19de-eeuwse calvarie met afdak aangebouwd (FS040).

3.1.5 Bergplaats (FS052 - FS057)

Blijkens jaarschrift steen opgericht in 1947 door aannemer Sottiaux.
Schilddak met natuurleien.
Oostgevel met geblokte segmentboogdeur en dito venster (FS053).
Rechts hoekblokken.
Zuidgevel met kleine doorbreking (FS054 en FS057).
Hoekblokken.

3.2 Interieur

3.2.1 Algemeen

Het interieur van de Sint-Augustinuskerk bestaat uit een basilicaal schip en een hoogkoor met driezijdige sluiting (FS068 en FS076).
In 1959-1960 werden herstellingswerken en schilderwerken uitgevoerd en tevens werd een geheel nieuwe kerkvloer gelegd in marmer van Rance.
Het schilderwerk moest volgens het bestek als volgt uitgevoerd worden: *“Gans de kerk dient herschilderd te worden met twee lagen eerste kwaliteit olieverf. Alvorens tot het schilderen over te gaan, zullen eerst alle vlakken met zorg worden gereinigd, door wrijven met puimsteen of schuurpapier, alle openingen vullen met stopverf en opnieuw gladschuren.”*¹³

De opstand van de schipmuren bestaat aan beide zijden uit vier segmentvormige vensters waarin glas-in-loodvensters. De glas-in-loodvensters worden beschreven in bijlage 9.5.

In de kerk is geen vloerverwarming aanwezig. Wel bevindt zich achteraan een rooster in de vloer waarvan niet duidelijk is wat daar de bedoeling van is. Misschien werd dit ooit aangelegd met het oog op latere invulling maar is dat nooit gebeurd.

3.2.2 Schip

Ten westen is een bepleisterde sluitwand met een centrale doorbraak voor het westportaal, de orgelbalustrade en het orgel (FS072). Deze sluitwand bevat op het gelijkvloers en op verdieping segmentboogvormige spaarvelden.
Het stucplafond van het schip is een gedrukt tongewelf van 3 traveeën, onderscheiden met gordelbogen en elk omgeven met stuclijsten. (FS109).
Het stucplafond van het schip is ingeleid met een gestucte kroonlijst. Er komen 2 ijzeren trekkers voor.
Het triomfkruis¹⁴ (FS076), de altaren met bijhorende beelden¹⁵ (FS082, FS102) en al het nagelvast kunstpatrimonium (vb. lambrisering, ...) worden als vaste erfgoedelementen beschouwd en maken dus deel uit van het beschermd monument.

¹³ Zie archief Leerbeek: bestek 1958-1960 Grove herstellingen

¹⁴ Beschrijving: zie Bijlage 9.8 inv.nummer 028

¹⁵ Beschrijving: zie Bijlage 9.8 inv.nummer 002 & 003

Vensterdoorbrekingen (FS077 en FS097)

De segmentboogvensters van het schip bezitten afzaten en schuine dagkanten. Het inleidend stucprofiel van de vensters bestaat uit opeenvolgende holle en bolle moulures.

Biechtstoel-zuid (FS079)

Gaaf bewaarde rococo-biechtstoel in eikenhout. Gebombeerde driedledige stuctuur op podest. De 3 rondboogomlijstingen zijn omgeven met kwastlijsten en rocaille-sluitsteen en afhangende guirlandes. Het deurtje van de priesterstoel is versierd met ringen en oren en een guirlande. De hoeken van de biechtstoel zijn uitgewerkt met pilasters en kapiteel in verstek. Daarboven staat een vaasmotief met oren. Het integrale entablement bevat een geprofileerde abacuslijst en de kroonlijst wordt ingezet met een tandlijst. De centrale travee is onderbroken met een inscriptieplakket waarboven een medaillon met de buste van Sint-Petrus met de haan. Het medaillon is begrensd met vleugelvoluten.

Biechtstoel-noord (FS107)

Zelfde compositie als de biechtstoel-zuid. In het medaillon komt een klagende vrouw voor die haar handen voor het gezicht houdt.

Preekstoel (FS105 en FS106)

Oorspronkelijke rococo-preekstoel met trap, kuip, beschot en hemel. Rijk uitgewerkte trapbalustrade met rocaille-motieven en zwaar geprofileerde lijsten. Kuip op gecanneleerde straal. De facetten van de kuip zijn gesculpteerd met rocaille-motieven waaromheen rijk lijstwerk en onderscheiden met pilasters in verstek.

Lambrisering schip-noord (FS081)

Eiken lambrisering van 2 traveeën, gescheiden door pilasters in verstek. Hoge vlakke plint. Verdiepte pilasters. De lambrispanelen zijn versierd met guirlandes. In het linkse paneel is bijkomend een medaillon uitgewerkt met de buste van de Heilige Sint-Augustinus. De lambris is bovenaan voorzien van een eikenhouten entablement.

Zijaltaar-zuid (FS102-FS104)

Laatbarok portiekaltaar met kuif. De huidige marmerschildering is een 19de-eeuwse overschildering van de onderliggende 18de eeuwse uitmonstering. Imitatie van Rance en Blanc Veiné. Podest in gepolijste karboonkalksteen. Altaartafel met canelures en zware eierlijsten. Predella. Schuin gepositioneerde postamenten. Opstand met ontdubbelde zuil-en pilasterordonnantie, elk met eigen vergulde kapitelen. Op de pilastervelden zijn rocaille-motieven geplaatst. Achterpaneel met rondboog. Boven de zuilen monumentaal hoofdstel. Bovenwerk met zgn. kuifvormige catafalk. Constructie van vleugelvoluten, vlampotten en guirlandes. Centraal vergulde stralenkrans met wolkjes, putti en alziend oog. In de nis rococo-beeld van Sint-Augustinus.

Zijaltaar-noord (FS082, FS083 en FS085)

Zelfde compositie en afwerking als Zijaltaar-zuid.

In de nis OLV-beeld op wereldbol en maansikkel.

Orgel (FS072-FS073)¹⁶

Beschrijving:

Het orgelfront bestaat uit zeven vlakke velden. Mogelijk behoren enkel de vijf centrale velden tot de oorspronkelijke vroeg-19de-eeuwse compositie en zijn de twee laterale velden te beschouwen als een latere uitbreiding. Boven drie van deze open ruimtes is er een geprofileerde kroonlijst. Bovenaan in het midden is een rond, verguld medaillon met ogen aangebracht, omringd door vergulde muziekinstrumenten, zoals een viool, hoorn, fluit, ... Onder de open gedeeltes zijn geprofileerde panelen aangebracht. Het beschikt over een handklavier, een voetklavier en dertien registers.

Productie:

Datering: 1815-1840

Plaats: onbekend

Maker: onbekend, maar mogelijk betreft het een werk van Henri De Volder (1794-1865), zie makelij van diverse onderdelen. Latere uitbreidingen en wijzigingen werden aangebracht in 1877 door P.Haelvoet uit Oudenaarde (die schreef zijn naam twee maal in de ventielkast) en begin 20ste eeuw door Théophile Boeckx.

Toestand:

Volledigheid: volledig, op 2012-08-24

Bewaring: redelijk, op 2012-08-24 (Het was tijdens deze inventarisatie niet mogelijk om de werking van het werking van de blaasbalg na te kijken.)

Het orgel is bespeelbaar maar werd na 2019 niet meer gebruikt. Het onderhoud is sinds 2020 (o.w.v. corona) gestopt.

3.2.3 Hoogkoor (FS091-FS093)

Hoogkoor met driezijdige sluiting.

Omgaande eiken lambrisering.

Oorspronkelijk stucplafond in zeven velden, omlijst met stucwerkmolures.

Het stucplafond is ingeleid met een gestucte kroonlijst (FS110).

Segmentvormige koorvensters, omlijst met beulingprofiel.

Het centrale koorvenster is begrensd met pilasters waarop 18de-eeuwse trofee-stucwerk is aangebracht, opgehangen aan een strik.

Boven het centrale koorvenster een sluitstuk met putti en stralenkrans en daaronder guirlandes. In de zwikken acanthusbladwerk.

Lambrisering (FS086, FS089, FS090, FS098, FS100)

Kamerhoge eiken lambrisering in Lodewijk XVI stijl met alternerend panelen en pilasters, waarboven hoofdgestel met verstekken. Ter hoogte van de verstellen zijn Lodewijk XVI vazen gepositioneerd (FS097 en FS099).

De staande panelen zijn versierd met guirlandes (FS098 en FS101), waaronder hoogreliëfs met religieuze symbolen en taferelen.

Hoofdaltaar (FS093-FS096)

¹⁶ Deze rubrieken vervangen de (foutieve) overeenstemmende rubrieken in de beschrijving van het orgel in Bijlage 9.8 kunstpatrimonium van 2013 (inv.nummer 017 p.13).

Hoofdaltaar in rococostijl met een laat 19de-eeuwse marmerschildering. Het altaar is gebouwd op een drieledig houten podest.

Sarcofaagvormige altaartafel in rococostijl. Altaarpredella in rococo-stijl.

Rococo tabernakel met gecanneleerde koepel.

Uiterst links en rechts op de hoekvoluten knielende engel (FS096).

3.2.4 Portaal

Het toegangsportaal behoort tot de 18de-eeuwse bouwphase. Wanden en gewelven vlak bepleisterd en geschilderd.

De huidige marmervloer in Rance-marmer dateert van 1960.

De binnenzijde van de dubbelpoort naar het kerkship heeft een kader van spiegel-en dwarsklampen en is afgewerkt met houtimitatie. Het oorspronkelijk hang- en sluitwerk is bewaard gebleven (FS125).

Links rechthoekige deurdoorbreking naar doopkapel in witsteenomlijsting welke een 18de-eeuwse genagelde beschotdeur bevat welke afgewerkt is met een houtimitatie (FS126).

Rechts gelijkaardige deurdoorbreking naar traptoren (FS127).

Links in de muur een hardstenen gedenksteen van de restauratie van 1959-1960 (FS129).

Restauratie der kerk 1959-1960.

Louis vanespen -pastoor

Edgard van wichelen – burgemeester

Jules vandermotten – bouwkundige

Oudburgemeester 1939-1958

Albert Gustot aannemer

3.2.5 Sacristie (FS187)

Oorspronkelijke laat 18de-eeuwse sacristie.

Naaldhouten plankenvloer.

Vlak stucplafond op rinkelatten.

Monumentale eiken sacristiekast met gebombeerde zijpanden en lessenaar.

3.2.6 Toren doopkapel

Vloer in Rance marmer 1959-1960. Verdoken onderdeel van 17de-eeuwse grafplaat (FS132).

De muren zijn deels ontleisterd (FS130).

Ingemaakte kast welke afgesloten is met een 18de-eeuwse eiken lijst- en paneeldeur welke begrepen is binnen een pilasterportiek met vergulde kapitelen (FS161).

Te midden hardstenen 18de-eeuwse sokkel van een doopvont met modern koperen deksel (FS130).

3.2.7 Toren blaasbalgkamer (FS133)

Tegelvloer in lediaanse kalkzandsteen (FS134).

Deels ontleisterd muurpleisterwerk (FS140).

Blaasbalginstallatie (FS135).

3.2.8 Toren traptoren (FS142)

Vloer in tegels van blauwe hardsteen (FS143-FS144). Restanten van grafstenen (FS145-FS146).

Oorspronkelijke eikenhouten 18de-eeuwse bordestrap. Oorspronkelijke vergaringen.

Leining met rechte spijlen (FS148).

Ter hoogte van het onderste westvenster een houten balustrade in draaiwerk (FS149 en FS151).

Treden naar het doksaal uitgevoerd in restanten van 17de-eeuwse grafstenen (FS152-FS154).

3.2.9 Toren orgelkamer (FS156)

Vloer in hardstenen tegels (FS157).

Oorspronkelijke eikenhouten lijst-en paneeldeur uit de 18de eeuw (FS158).

Achterzijde van de orgelkast uitgevoerd in lijst-en paneelwerk (FS159-FS160).

3.2.10 Toren machineriekamer (FS161)

Oorspronkelijk torenuurwerk (FS161 en FS168).¹⁷

Zoldering op moerbalken welke op muurstijlen en korbelen neerkomen (FS162-FS163).

Uurwerk (FS166).

3.2.11 Toren klokkenkamer (FS170)

Balklaag met moerbalken welke op muurstijlen en korbelen neerkomen (FS171).

Oorspronkelijk klokkenwerk (FS172, FS178-FS181).¹⁸

3.2.12 Toren torengebinte (FS182)

Intact bewaard 18de-eeuws eiken torentimmerwerk. Oorspronkelijk dakkeperveld (FS184-FS185).

Jukkenstructuren (FS186).

3.2.13 Schip dakgebinte (FS114)

Intact bewaarde 18de-eeuwse eiken daktimmer boven het kerkschip.

Driehoeksjukken met stekers, gordingen, dakkepers, enz.

Vertoognagelde pen-en gatvergaringen (FS119).

Apparente bovenzijde van gebombeerde gestucte tongewelven uit de tweede helft van de 19de eeuw (FS116, FS118-FS119). Gebombeerde ribben (FS122).

3.3 Cultuurgoederen

De beelden van Sint Cornelis¹⁹ (FS070) en Sint-Elooi²⁰ (FS075) worden als cultuurgoederen beschouwd en maken dus deel uit van het beschermd monument.

Het triomfkruis²¹ (FS076), de altaren met bijhorende beelden²² (FS082, FS102) en al het nagelvast kunstpatrimonium (vb. lambrisering, ...) worden als vaste erfgoedelementen beschouwd en maken dus deel uit van het beschermd monument.

Alle overig roerend kunstpatrimonium is geen cultuurgoed en maakt dus geen deel uit van het beschermd monument.

¹⁷ Beschrijving: zie Bijlage 9.8 Kunstpatrimonium inv.nummer 015 p.11-12

¹⁸ Beschrijving: zie Bijlage 9.8 Kunstpatrimonium inv.nummer 013 & 014 p.10-11

¹⁹ Beschrijving: zie Bijlage 9.8 Kunstpatrimonium inv.nummer 049

²⁰ Beschrijving: zie Bijlage 9.8 Kunstpatrimonium inv.nummer 050

²¹ Beschrijving: zie Bijlage 9.8 inv.nummer 028

²² Beschrijving: zie Bijlage 9.8 inv.nummer 002 & 003

4 Beschrijving van de erfgoedwaarden

4.1 Erfgoedwaarden in het beschermingsbesluit

Volgens het beschermingsbesluit is de Sint-Augustinuskerk wettelijk beschermd als monument omwille van zijn artistieke, oudheidkundige en historische waarde.²³

De term “oudheidkundig” heeft in onze tijd eenzelfde betekenis als “archeologisch”. Dit was niet het geval bij de beschermingsprocedure (1937-1943). In de archieven van de bescherming is nergens sprake van het archeologisch bodemarchief van de kerk. Wel spreekt bv. kanunnik R.Lemaire over de westportiek (van ca. 1600) en enkele grafzerken tegen de muur. Hoogstwaarschijnlijk aanzag men de onderdelen die ouder zijn dan het derde kwart van de 18de eeuw als “oudheidkundige” relictten van de 18de-eeuwse kerk. In onze tijd zouden we eerder de term “architectuur-historische waarde” gebruiken, wat een onderdeel vormt van de historische waarde.

De site bezit een hoge graad van materiële gaafheid die niet verstoord werd door banale verbouwingen, oneigenlijk materiaal-gebruik of storende ondeskundige restauraties. Vooral de gaafheid van het meubilair in het interieur kan aanspraak maken op materiële authenticiteit.

4.1.1 Historische waarde

Deze dorpskerk in een deelgemeente van Pepingen is een typevoorbeeld van een landelijke bedehuis in het Brabantse Pajottenland. Samen met het niet beschermde kerkhof en de kerkhofommuring bepaalt het intrinsiek de historische waarde.

De Sint-Augustinuskerk is een goed voorbeeld van een 18de-eeuwse kerkbouw in Vlaams Brabant die de (laat)middeleeuwse voorgangers achter zich laat.

In het bestaande bouwbestand van de kerk en de omgeving zijn geen bovengrondse restanten van middeleeuwse oudere bedehuizen of religieuze constructies zichtbaar aanwezig. Zowel bovengronds (muurwerkarcheologie) als ondergronds (archeologisch bodemarchief) kunnen nog restanten van voorgangers van de 18de-eeuwse kerk aanwezig zijn, wat de archeologische waarde (als onderdeel van de historische waarde) van de kerk vormt.

De aanwezigheid van een kerkhof rond de kerk versterkt de historische betekenis van de site.

4.1.2 Oudheidkundige (architectuur-historische) waarde

De Sint-Augustinuskerk is een fraai voorbeeld van een bewust ontworpen éénbeukige basilicale kerk met drieledige koorsluiting, alle uit het midden tot het derde kwart van de 18de eeuw. Het éénbeukige type is karakteristiek voor de 18de eeuw, zie ook bv. de 18de eeuwse kerk van Leerbeek en de éénbeukige 17de eeuwse kerk van Bellingen.

Het gemengd gebruik van baksteen en Henegouwse karboonkalksteen is streekgebonden en verwijst naar religieuze en kloosterarchitectuur in de streek van Edingen en Henegouwen.

De toepassing van speklagen en blokken ronde vensters is karakteristiek. Het westportaal met zuilen en entablement doet nog 17de eeuws aan.

²³ Bijlage 9.1

De huidige koperen torenhelm is van recentere tijd en vervangt een houten voorganger uit de 18de eeuw, dit helmdaktype komt ook voor in Leerbeek en Eijzeringen.

Het interieur met merkwaardig stuctongewelf met gevarieerd meubilair is homogeen en getuigt van de intrede van het rococo en de Lodewijk XVI stijl. De zijaltaren zijn parels van rococo-interieurkunst met typische marmerschilderingen. Ook de laat 18de eeuwse Zuidsacristie is stemmig en een voorbeeld met eiken meubilair.

De restauratie van de kerk in 1959-1960 is zorgzaam gebeurd en voor zijn tijd een voorbeeld van zachte restauratie, voor er sprake was van de officiële monumentenzorg in Vlaanderen. In het interieur is het leggen van een nieuwe vloer in 1959 in marmer van Rance fundamenteel.

Het glas-in-lood is gerelateerd aan de plaatselijke geschiedenis, de vullingen in geschilderd loodglas zijn recenter dan de 18de-eeuwse raambruggen.

4.1.3 Artistieke waarde

De esthetische erfgoedwaarde van de kerk, het kerkhof en de ommuring ligt in de totale scenografie van de site, op een zacht hellend heuvelvlak.

De esthetiek van de kerkarchitectuur ligt in de basilicale structuur, de ritmiek en niet het minst in het materiaalgebruik (baksteen en hardsteen).

5 Beheersvisie en doelstellingen

De eigenaars wensen het goed als een goede huisvader te bewaren door het goed – en in bijzonder de erfgoedwaarden – in goede staat te behouden en waar nodig te herstellen volgens de regels van de kunst.

Het beheer van de Sint-Augustinuskerk van Beert gaat in eerste instantie uit van het behoud en de herwaardering van de oudheidkundige (architectuur-historische), artistieke en historische erfgoedwaarden die intrinsiek deel uitmaken van het als monument beschermd goed (zie hoofdstuk 3 & 4).

Dit houdt onder meer in:

- Maximaal behoud van het archeologisch bodemarchief. Ingrepen zullen zoveel mogelijk archeologiesparend ontworpen en uitgevoerd worden. Dit betekent o.a. dat bodemingrepen bij voorkeur beperkt blijven of plaatsvinden in al verstoorde zones. Zo kan het archeologisch bodemarchief zoveel mogelijk in situ bewaard blijven. Ingrepen die een impact kunnen hebben op de archeologische waarde van de kerk, zullen steeds geëvalueerd worden.
- Maximaal behoud en herstel van de historische waarde. Ingrepen die een impact hebben op de historische waarde van de kerk zullen steeds geëvalueerd worden. Wanneer een (potentieel) negatieve impact op de historische waarde wordt vastgesteld, wordt naar een alternatieve oplossing gezocht. Ingrepen met een negatieve impact dienen tot een minimum beperkt te blijven. Vroegere ingrepen die als storend worden ervaren, kunnen ongedaan gemaakt worden.
- Maximaal behoud en herstel van de oorspronkelijke materialen. Bij onderhoud en restauratie wordt steeds getracht om de oorspronkelijke materialen van de erfgoedelementen te behouden. Alleen wanneer dit technisch niet mogelijk is, kan gekozen worden voor nieuwe materialen. In dit geval worden bij voorkeur de historische uitvoerings- en afwerkingsmethoden en –technieken toegepast en wordt

de oorspronkelijke verschijningsvorm van het betreffende erfgoedelement als uitgangspunt genomen.

- Maximaal behoud en herstel van de cultuurgooederen. Een inventaris van het kunstpatrimonium van de kerk werd opgesteld in 2013. Deze wordt voortdurend geactualiseerd, zowel m.b.t. de historische informatie van de voorwerpen als hun bewaringstoestand (conservatie). De cultuurgooederen worden in de kerk bewaard, zoveel mogelijk op hun oorspronkelijk bedoelde plek.

Momenteel wordt de kerk gebruikt voor de eredienst van de Rooms-Katholieke kerkgemeenschap. Dit gebruik zal in de nabije toekomst aangehouden worden en staat borg voor een regelmatig gebruik wat controle en onderhoud vergemakkelijkt.

Zachte vormen van medegebruik zijn reeds van toepassing. Zo vinden in de kerk o.a. muziekovertredens plaats die passen binnen het historisch kader van de kerk.

Men wenst dit medegebruik verder uit te breiden, o.a. door het ontsluiten van het exterieur én de hoofdruimtes (toren, schip en koor) van het interieur van de kerk voor bezoekers met interesse in de artistieke en historische waarden van de kerk.

In functie van een verdere ontsluiting van de kerk wordt onderzocht of het wenselijk en haalbaar is om het kerkgebouw te laten erkennen als “open erfgoed”.

Mede om deze medefuncties te kunnen vervullen, is een aantal basisvoorzieningen in de kerk vereist:

- Zowel in functie van het behoud en herwaardering van de erfgoedelementen als in functie van een aangenaam functioneel (mede)gebruik van de kerk zijn een doeltreffende en efficiënte klimaatregeling (verwarming & luchtvochtigheid), elektriciteitsvoorziening en verlichting vereist. Deze is momenteel in hoge mate ontoereikend. Een grondige studie van de huidige situatie, afgezet t.o.v. de noden vanuit erfgoedbehoud en (toekomstig) functioneel gebruik van de kerk, zal als basis dienen voor ontwerp en installatie van een nieuwe klimaatregeling, elektriciteitsvoorziening en verlichting.
- Omwille van het publiek (mede)gebruik van de kerk zijn mogelijk een aantal aanpassingen betreffende veiligheid noodzakelijk. Hiervoor zal een veiligheidsplan opgesteld worden en zullen de daarin vermelde maatregelen gerealiseerd worden.

Indien ten gevolge van de vereiste basisvoorzieningen nieuwe elementen aan de kerk moeten toegevoegd worden, dienen deze steeds ontworpen en uitgevoerd te worden met respect voor de historische waarde. Ze moeten goed integreren, maar ook duidelijk herkenbaar zijn als nieuwe elementen. Bij voorkeur zijn het elementen die, zonder noemenswaardige schade aan de erfgoedwaarden, terug verwijderd kunnen worden.

Verdere onderzoeken, zowel exterieur als interieur, worden uitgevoerd: zie overzicht beheersmaatregelen.

De faserings van de voorziene maatregelen wordt in eerste instantie bepaald door de veiligheidsrisico's, zowel m.b.t. het behoud van de erfgoedelementen als m.b.t. het (mede)gebruik van de kerk.

Het valt niet uit te sluiten dat in de toekomst onvoorzienbare calamiteiten, nieuwe gegevens m.b.t. de erfgoedwaarden, wijzigingen in het functioneel gebruik van het goed, ... aan de orde zijn. Dit heeft mogelijk tot gevolg dat de beheersvisie en/of de beheersmaatregelen van het beheersplan bijgestuurd moeten worden.

Binnen het beoogd goed is geen ZEN-erfgoed (erfgoed zonder economisch nut) aanwezig.

6 Maatregelen (zie bijlage 9.7)

Hieronder volgt een opsomming van de werken die, op basis van de huidige kennis van het beoogd goed, nodig lijken voor een duurzaam behoud en (waar van toepassing) herstel van volgens de regels der kunst.

Om de erfgoedelementen te herwaarderen worden éénmalige maatregelen opgesteld. Deze kunnen bestaan uit:

- Onderzoek & uitvoering advies: voor specifieke onderdelen moet eerst onderzoek uitgevoerd worden vooraleer uitvoerende maatregelen genomen kunnen worden.
- Restauratie: hieronder vallen projecten die de volledige restauratie van vertrekken, panden en/of constructies beogen.
- Overige werkzaamheden (verwijderen, herstellen, vervangen, ...): dit zijn concreet uitvoerbare werkzaamheden waarbij, op basis van het huidige inzicht, geen bijkomend onderzoek vereist is.

Daarnaast worden terugkerende maatregelen van inspectie, onderhoud en herstel voorzien.

Er wordt aangegeven of de betreffende maatregel betrekking heeft op het volledig gebouw (door middel van een "x") of op een deel ervan (door middel van het onderdeelnummer). Per maatregel wordt de frequentie aangegeven (dringend, in functie van inspectie, 1x per jaar, 1x per 2 jaar, 1x per 5 jaar, 1x per 10 jaar, ...).

Bij de werkzaamheden wordt aangegeven of deze vrijgesteld zijn van toelating. Deze werkzaamheden mag de eigenaar (laten) uitvoeren zonder bijkomende toelating te moeten vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed. Indien van toepassing, worden de betreffende werkzaamheden in bijlage beschreven.

Maatregelen waarvoor een omgevingsvergunning vereist is, kunnen niet vrijgesteld worden van toelating.

Werkzaamheden aan erfgoedelementen kunnen in aanmerking komen voor premies en/of subsidies, onder voorbehoud van de op het moment van aanvraag van kracht zijnde wet- en regelgeving.

7 Opvolging & evaluatie

In voorkomend geval bezorgt de eigenaar / erfpachthouder de rapporten van onderzoeken en adviezen m.b.t. de éénmalige en terugkerende maatregelen digitaal aan de overheid bevoegd voor onroerend erfgoed (agentschap Onroerend Erfgoed, erkende onroerenderfgoedgemeente) vóór de uitvoering van de daarin geformuleerde adviezen.

De eigenaar / erfpachthouder rapporteert om de zes jaar over de realisatie van de beheersdoelstellingen uit hoofdstuk 5, en over de uitvoering van de maatregelen en werkzaamheden uit hoofdstuk 6. Hiervoor houdt de eigenaar / erfpachthouder een onderhoudslogboek bij dat bevat:

- Een actueel toestandsrapport zoals in hoofdstuk 3
- Een overzicht van de (preventieve) maatregelen en werkzaamheden die de voorbije 6 jaar werden uitgevoerd met vermelding van
 - De datum van uitvoering;
 - Een samenvatting van de ingrepen (welke problemen werden aangepakt?)
 - Een verwijzing naar de maatregel in het beheersplan
 - Indien van toepassing; de uitvoerder en factuur
 - Foto's van de werken voor en na
- Een beschrijving of de ingrepen volstaan om de vooropgestelde visie te realiseren, dan wel of een bijsturing van de maatregelen en werkzaamheden of de visie nodig is.

8 Bijlage

Perimeter van het gebied waarvoor het beheersplan wordt opgemaakt	Zie Hoofdstuk 1
Lijst van geplande werkzaamheden	Zie hoofdstuk 6 en bijlage 9.7
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelatingsaanvraag	Niet van toepassing
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	Niet van toepassing
Lijst van erkende cultuurgoederen	Zie hoofdstuk 3.3
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed	Niet van toepassing
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	Niet van toepassing
Lijst van kunstpatrimonium 2013	Zie bijlage 9.8
Lijst van geplande werkzaamheden aan een orgel dat dateert van na WO I	Niet van toepassing
Bibliografie	Zie bijlage 9.9
Beschermingsbesluit (tekst & plan)	Zie bijlage 9.1
Iconografische & Cartografische bronnen	Zie bijlage 9.2
Fotosurvey (2 delen)	Zie bijlage 9.3
Petrografisch onderzoek	Zie bijlage 9.4
Glas-in-lood (2 delen)	Zie bijlage 9.5
Kerkplannen architect Victor Soens 1959-1960	Zie bijlage 9.6